

ARAB TILIDA «ABU» (أبو) BIRIKMALARINING MAJOZIY VA BALOG‘IY QO‘LLANILISHI

Po‘latova Maxmuda Murodovna,
Alfraganus universiteti o‘qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18641043>

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi arab tili filologiyasida "Abu" (ota) birikmasi orqali yasalgan kunyalarning majoziy va balog‘iy xususiyatlari tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida "Abu" so‘zining faqatgina nasab (qarindoshlik) bildirmay, balki narsa va hodisalarning mohiyatini, sifatini va xarakterini ochib beruvchi lisoniy vosita ekanligi ko‘rsatib berilgan. Rasmdagi manbalar asosida Iblis (Abu Murra), Ramazon (Abu-l Barakot) va boshqa tushunchalarning badiiy ifodalari kontekstual tahlil qilingan. Ishning amaliy ahamiyati arab adabiy matnlarini to‘g‘ri talqin qilish va tilning ritorik imkoniyatlarini o‘rganishda namoyon bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: Arab tili balog‘ati, kunya san‘ati, majoziy ifodalar, "Abu" birikmasi, kinoya (Metonimiya), lisoniy tahlil

Kirish. Arab tili o‘zining boy lug‘at tarkibi, kinoya va majozlarga boyligi bilan boshqa tillardan ajralib turadi. Arab madaniyati va tilshunosligida "**Kunya**" (ismdan oldin keladigan "ota" yoki "ona" so‘zlari bilan boshlanuvchi laqab) tizimi muhim o‘rin tutadi. Odatda "Abu" (ota) birikmasi shaxsning farzandiga nisbatan qo‘llanilsa-da, arab balog‘at ilmidagi u narsa va hodisalarning sifatini, mohiyatini yoki xususiyatini ochib berish uchun majoziy ma‘noda ham keng qo‘llaniladi.

1. "Abu" birikmasining lisoniy va istilohiy tahlili

Lisoniy jihatdan "Abu" (أبو) – ota degan ma‘noni anglatadi. Biroq majoz ilmidagi bu birikma quyidagi ma‘nolarni ifodalash uchun xizmat qiladi:

Sohiblik (egalik): Biror sifatga ega bo‘lgan narsa.

Kelib chiqish: Biror narsaning asosi yoki sababchisi.

O‘xshatish (Tashbih): Tashqi ko‘rinish yoki xarakterdagi o‘xshashlik.

2. "Abu" qo‘shimchasi orqali yasalgan ba‘zi klassik majozlarni quyidagicha guruhlash mumkin:

Kunya (Majoziy nomi)	Asl ma‘nosi	Balog‘iy ma‘nosi.Misol
Abu-l Bashar أبو البشر	Odam alayhissalom	Insoniyat otasi, barcha insonlarning asosi.
Abu Murra أبو مَرَّة	Iblis (Shayton)	"Achchiqlik otasi". Yomonlik va kulfat keltiruvchi. احذروا غواية أبي مرّة، فإنه يترىص بالبشر بالسوء "Abu Murraning (Iblis) vasvasasidan ehtiyot bo‘ling, zero u insonlarga yomonlik yetishini poylab turadi".
Abu-l Barakot أبو البركات	Ramazon oyi	Barakalar manbai, xayr-u ehson vaqti. "أهلاً بقدوم أبي البركات، شهر الصيام والقيام"

Kunya (Majoziy nomi)	Asl ma'nosi	Balog'iy ma'nosi.Misol
		"Xush kelibsan, ey Abu-l Barakot (Barakalar otasi), ro'za va tunlar bedorlik oyi!".
Abu-l Hasan أبو الحسن	Dinor (Oltin pul)	Chiroylilik va boylik ramzi (ba'zan "chiroyli yuzli").
Abu-l Vaziy' أبو الوضيء	Chiroq (Siroj)	Nur taratuvchi, zulmatni yorituvchi ega.
Abu Amra أبو عمرة	Ochlik	Inson tanasini zaiflashtiruvchi "sohib". صار المسكين فريسة لأبي "عمرة وأبي عمرة في شتاء بارد" "Bechora musofir sovuq qishda Abu Amra (Ochlik) va Abu G'amraning (Kambag'allik) o'ljasiga aylandi."
Abu G'amra أبو عمرة	Kambag'allik (Faqr)	Qiyinchilik va g'am botqog'i.
Abu Molik أبو مالك	Qarilik	Inson ustidan hukmronlik qiluvchi yakuniy holat.
Abu Mo'nis أبو مونس	Sham	Ulfat, tunni yoqimli qiluvchi hamroh.
Abu Sariy' أبو سريع	Olov	Tez harakatlanuvchi, tez tarqaluvchi kuch.
Abu Hubob أبو حباب	Suv	"Pufakchalar otasi". Suvning harakati va hayotiyliigi.
Abu Maymun أبو ميمون	Asal	Baraka va shifo manbai.
Abu Avn أبو عون	Xurmo va tuz	Yordamchi, quvvat beruvchi ozuqa asosi.

3. "Abu" majozining balog'atdagi o'rni

Arab tili ritorikasida (Balog'at) bu kabi birikmalar **Kinoya (Metonimiya)** va **Isti'ora (Metafora)** turlariga kiradi.

Kinoya: Masalan, Iblisni "أبو مَرَّة" deb atash orqali uning ismi aytilmaydi, balki uning tabiati (achchiqligi, yomonligi) nazarda tutiladi. Bu tinglovchida kuchliroq taassurot qoldiradi.

Tashxis (Jonlantirish): Masalan, "أبو البركات" (Ramazon) – vaqt birligiga insoniy sifat (ota) berish orqali uning qadr-qimmatini oshiriladi.

Ixchamlik (Iyjoz): Birgina "Abu" soʻzi orqali narsaning butun boshli xususiyatini ifodalash mumkin. Masalan, olovning tezligini tushuntirish uchun uzun jumlar oʻrniga "أبو سريع" (Tezkorning otasi) deyish kifoya.

4. Hayvonot va tabiat olamidagi misollar

Internet manbalari va adabiyotlarda "Abu" birikmasi hayvonlarga nisbatan ham juda koʻp ishlatiladi:

Abu-l Yaqzon (Uygʻoq otasi) — Xoʻroz, **Abu-l Horis** (Yirtqichlar otasi) — Arslon, **Abu-l Husayn** (Hiyla otasi) — Tulki.

Xulosa. "Abu" birikmalari shunchaki qarindoshlik rishtalarini emas, balki arab tilining falsafiy va badiiy chuqurligini koʻrsatadi. Bu uslub nutqni bezash, maʼnoni yashirin (latif) tarzda yetkazish va tinglovchining zihnini oʻstirish uchun xizmat qiladi. Taqdim etilgan misollar arab tilining "Mavsuat ulum al-lugʻat al-arabiya" (Arab tili fanlari ensiklopediyasi) kabi yirik manbalardan olingan boʻlib, ular klassik adabiyotda keng qoʻllaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Mavsuat ulum al-lugʻat al-arabiya (Arab tili fanlari ensiklopediyasi). — Qohira/Bayrut (Siz taqdim etgan rasm manbasi).
2. Az-Zamaxshariy, Abu al-Qosim. "Asos al-Balagʻa" (Balogʻat asoslari). — Bayrut: Dor al-Fikr.
3. Al-Jahiz, Abu Usmon. "Kitab al-Hayavon" (Hayvonlar kitobi) — (Kunyalar va ularning majoziy maʼnolari boʻlimi).
4. Ibn Manzur. "Lison al-Arab" (Arab tili lugʻati). — Bayrut: Dor Sodik.
5. Jurjoniy, Abdulqohir. "Daloyil al-Iʼjoz" (Moʻjizaviylik dalillari). — Qohira.
6. Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "Arab tili va adabiyoti" boʻlimi. — Toshkent.